

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΓΓΕΛΟΥ
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΒΡΑΔΗ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΥΡΓΙΕΡΗΣ
ΣΤΕΛΛΑ ΑΚΤΣΟΓΛΟΥ

Οι κυβερνήσεις της Ευρώπης θέτουν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές, καθώς αρνούνται να προστατέψουν τους πρόσφυγες. Την Παγκόσμια Ημέρα Προσφύγων, οι πόρτες προς την Ευρώπη κλείνουν, καθώς αγνοούνται τα δικαιώματα όσων αναζητούν άσυλο.

20 Ιουνίου,
Παγκόσμια Ημέρα Προσφύγων
Διεθνής Αμνηστία, 21/6/2009

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ

Μες τους προσφυγικούς συνοικισμούς

1. Να αποδώσετε τα χαρακτηριστικά των δύο διαφορετικών κόσμων που αναδύονται μέσα από το αφήγημα του Γ. Ιωάννου *Μες τους προσφυγικούς συνοικισμούς*. Πώς αποδίδει τον καθένα από αυτούς; Ποιες αντιθέσεις μπορείτε να εντοπίσετε στα χαρακτηριστικά τους;

Στο αφήγημα του Γ. Ιωάννου *Μες τους προσφυγικούς συνοικισμούς* αναδεικνύεται από τη μια ο κόσμος των προσφύγων, ανθρώπινος και οικείος, πλούσιος σε συναισθήματα και από την άλλη ο κόσμος της σύγχρονης πόλης που παρουσιάζεται αλλοτριωτικός και αποξενωτικός.

Οι θαμώνες του καφενείου όπου συχνάζει ο αφηγητής είναι πρόσφυγες. Ο αφηγητής καταγράφοντας κάποια από τα χαρακτηριστικά τους, σχολιάζει τη γνησιότητα και την αυθεντικότητά της ψυχής τους.

- *Κουρασμένοι απ' τη δουλειά είναι πολύ πιο αληθινοί:* η κούραση που αποτυπώνεται στην όψη τους από την ταλαιπωρία και τις δυσκολίες της δουλειάς μην αφήνοντας περιθώρια για επιτηδευμένες συμπεριφορές τους κάνει πιο αληθινούς.
- *Διατηρούν πιο καθαρά τα χαρακτηριστικά της ράτσας τους και της ψυχής τους, από εμάς τους διεσπαρμένους:* κάνει μια σύγκριση σε σχέση με τους πρόσφυγες που πλέον δεν κατοικούν στους προσφυγικούς συνοικισμούς και πιθανόν έχουν φύγει για την πόλη, όπως και ο αφηγητής.
- *Όταν τους βλέπω εδώ, μου φαίνονται πιο γνήσιοι* η περιοχή ταυτίζεται με τη γνησιότητα αυτών των ανθρώπων για τον αφηγητή.

Οι πρόσφυγες είναι άνθρωποι που εξαιτίας ιστορικών, πολιτικών ή οικονομικών συνθηκών εξαναγκάζονται άμεσα ή έμμεσα να εγκαταλείψουν τη χώρα τους συχνά με απροσδιόριστο προορισμό, χωρίς εγγυήσεις και χωρίς βεβαιότητα. Ο πόλεμος, η φτώχεια, η πολιτική βία γεννούν τα ρεύματα της προσφυγιάς, μια κατάσταση επαναλαμβανόμενη στη ροή της ιστορίας.

Οι πρόσφυγες συγκροτούν δικές τους κοινότητες. Η φτώχεια και συνήθως η επαγγελματική τους ταυτότητα, αλλά και αυτό το ίδιο το γεγονός της μετεγκατάστασης, δεν τους επιτρέπει να συμμετέχουν ενεργά στην πορεία της αστικοποίησης. Το γεγονός αυτό απ' τη μια δυσχεραίνει τη ζωή τους, απ' την άλλη όμως τους συσπειρώνει γύρω από την κοινότητα, ενισχύει την κοινωνική αλληλεγγύη και επιτρέπει τη διατήρηση για περισσότερο χρόνο της πολιτισμικής τους ταυτότητας.

Η Θεσσαλονίκη, κυρίως λόγω γεωγραφικής θέσης έγινε πολλές φορές στην ιστορία χώρος υποδοχής προσφύγων με ποικίλες αφετηρίες. Οι προσφυγικοί συνοικισμοί σύμφωνα με τον Γ. Ιωάννου είναι κυρίως οι γειτονιές που κατοικούν οι Μικρασιάτες μετά την ανταλλαγή, οι Έλληνες της Πόλης, κι άλλοι απ' τη Ρωμυλία, Καυκάσιοι, Καραμανλήδες, Πόντιοι, Θρακιώτες κ.τ.λ.

Ο συγγραφέας κατανοώντας μ' ευαισθησία τις γενεσιουργικές αιτίες της προσφυγιάς αναπτύσσει συναισθήματα αλληλεγγύης, ανθρωπιάς, συμπόνιας, τρυφερότητας.

Στον αντίποδα βρίσκεται η κοινότητα της πόλης: Αντιπροσωπεύει το αστικό μοντέλο ανάπτυξης στο πλαίσιο του οποίου δρουν οι άνθρωποι αυτής της κοινότητας. Η εγκαθίδρυση όμως των αστικών προτύπων πέρα από θετικά αποτελέσματα έχει φέρει και αρνητικές συνέπειες κυρίως σε ζητήματα πολιτισμικού περιεχομένου, κοινωνικών επαφών, επικοινωνίας.

Η μοναξιά του αφηγητή οφείλεται ακριβώς σε αυτές τις συνθήκες της σύγχρονης μεγαλούπολης και του σύγχρονου τρόπου ζωής. Λέξεις που συνθέτουν την εικόνα του πολύβουου και απρόσωπου αστικού κέντρου: «*μεγάλες αρτηρίες ... ανάβει το κόκκινο ... αυτοκίνητα ... το πλήθος ... πλακόστρωτο*». Στους πολυσύχναστους δρόμους οι αστοί μοιάζουν να ακολουθούν μοναχικές πορείες, σχεδόν αδιάφοροι για την αναζήτηση κοινής συνισταμένης των βίων τους. Τελικά, ο αφηγητής εκφράζει ένα έντονο παράπονο για την απογοητευτική πραγματικότητα. Νιώθει ότι δεν έχει καμία επικοινωνία με τους συνανθρώπους του. Τα ίδια τα πράγματα, μέσα στα οποία ζει, τα νιώθει ξένα. Η αδιαφορία και η απομόνωση ανάμεσα στους ανθρώπους έχει κυριαρχήσει σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μην υπάρχουν ούτε καν διαφωνίες. Η ανωνυμία, η μαζικότητα, ο φόβος για τον διπλανό είναι καθημερινές συνθήκες, οι οποίες ειρωνικά χαρακτηρίζονται ως «το ιδανικό, η τελευταία λέξη του πολιτισμού».

Ο συγγραφέας εδώ υπαινίσσεται ένα από τα οξύτερα κοινωνικά και ψυχολογικά προβλήματα των σημερινών κοινωνιών: τη μοναξιά και την αλλοτρίωση του κατοίκου των σύγχρονων πολυπληθών αστικών κέντρων.

Επιλογικά, ενώ οι πρόσφυγες νιώθουν απομονωμένοι, μόνοι ανάμεσα σε ξένους, οι σύγχρονοι άνθρωποι νιώθουν μόνοι μέσα στην κοινωνία που οι ίδιοι έχουν δημιουργήσει. Ανάμεσα στους πρόσφυγες υπάρχει ανθρώπινη επικοινωνία, ενώ ανάμεσα στους αστούς κυριαρχεί η απομόνωση.

 φροντιστήρια
ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ FRANCHISE

ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Σωτήρος & Αθικιβιάδου 132

Τηλ.: 210 4112507, e-mail: info@poukamisas.gr

ΑΓ. ΒΑΡΒΑΡΑ: Εθ. Βενιζέλου & Μεγ. Αλεξάνδρου 161, Τηλ.: 210 5616810, **ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ:** Αγίου Δημητρίου & Ηπείρου 37, Τηλ.: 210 9312700, **ΑΓ. Ι. ΡΕΝΤΗΣ:** Μπιχάκη 5, Τηλ.: 210 4832446, **ΑΙΓΑΛΕΩ:** Θηβών 425 & Αδριανού-πόλεως 10, Τηλ.: 210 5319805, **ΑΜΦΙΑΛΗ:** Κεφαλληνίας 8, Τηλ.: 210 4004200, **ΓΑΛΑΤΣΙ:** Εθ. Βενιζέλου 16, Τηλ.: 210 2224000, **ΓΛΥΦΑΔΑ:** Γούναρη 44 & Πόντου 87, Τηλ.: 210 9647806, **ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑ:** Εθ. Βενιζέλου 72, Τηλ.: 210 4622920, **ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ:** Μινωταύρου 14, Τηλ.: 2810 245300, **ΚΑΛΛΙΘΕΑ:** Εθ. Βενιζέλου 188, Τηλ.: 210 9588891, **ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΣ:** Δημητρακοπούλου & Σπετσών 38, Τηλ.: 210 4978027, **ΛΑΡΙΣΑ:** Ρούσβεϊτ & Καποδιστρίου 1, Τηλ.: 2410 612660, **ΜΕΓΑΡΑ:** 28ης Οκτωβρίου 148, Τηλ.: 22960 24248, **ΜΟΣΧΑΤΟ:** Χρυσόστομου Σμύρνης 124, Τηλ.: 210 9401137, **ΝΕΑ ΣΜΥΡΝΗ:** Εθ. Βενιζέλου 233 & Μάρκου Μπότσαρη 30, Τηλ.: 210 9883771, **ΝΙΚΑΙΑ:** Ατσαλίας & Διαμαντίδη 71, Τηλ.: 210 4975777, **ΠΕΙΡΑΙΑΣ:** Σωτήρος & Αθικιβιάδου 132, Τηλ.: 210 4112506, **ΠΕΡΑΜΑ:** Λ. Ειρήνης 177, Τηλ.: 210 4416454

Λέξεις που εκφράζουν αυτήν την αντίθεση: «ζεστή προφορά, ... ανθούν ανάμεσά μας, ... – ολομόναχος, ξένος, παντάξενος, ... χάνομαι στις μεγάλες αρτηρίες, ... να φαγωθούν μεταξύ τους, ... πονηρά πράγματα, ... αταξίες».

2. Να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα και το ύφος των πεζογραφημάτων του Ιωάννου

Χαρακτηριστικό αρκετών πεζογραφημάτων του Γ. Ιωάννου είναι η απλή καθημερινή γλώσσα του πεζογράφου. Αυθόρμητη, ανεπιτήδευτη, με καθημερινό λεξιλόγιο το οποίο αρμόζει στον εσωτερικό μονόλογο του συγγραφέα, το βιωματικό και συνάμα συνειρμικό λόγο του. Η προφορικότητα υποβοηθείται και από το μικροπερίοδο λόγο, ενώ κυριαρχούν οι κύριες προτάσεις και αυτό επιβεβαιώνεται από την πρώτη κιόλας παράγραφο. Χρησιμοποιείται η παρατακτική σύνδεση στις προτάσεις, καθώς και το ασύνδετο σχήμα.

Λέξεις ή φράσεις καθημερινής γλώσσας: *μπάλα, καφενείο, έρχονται πιο καστανοί, όταν ανάβει το κόκκινο.*

Σε αρκετά σημεία πάντως οι λέξεις είναι προσεχτικά επιλεγμένες, ώστε να επιτυγχάνεται η ακρίβεια και η κυριολεξία. Αυτό βέβαια υπαγορεύεται και από το περιεχόμενο των λόγων του, εφόσον ο αφηγητής επιχειρεί να διασαφηνίσει και να διακρίνει τις λεπτές διαφορές που χαρακτηρίζουν κάθε φυλή, αλλά και να κατανοήσει τις έννοιες φυλή, ράτσα, πατρίδα.

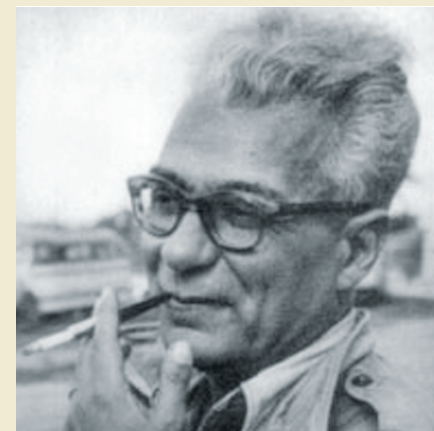
Λέξεις που παραπέμπουν στο δοκιμακό λόγο: *τους εξώθησαν, προφάσεις πολιτισμού*

Το ύφος του κειμένου είναι απλό, λιτό και ανεπιτήδευτο. Ο συγγραφέας παρόλο που διαχειρίζεται ένα θέμα, αυτό της προσφυγιάς και της πατρίδας με εξομολογητική διάθεση, προδίδοντας έτσι την ευαισθησία του για αυτό, αποφεύγει τις λυρικές εξάρσεις και τους μελοδραματισμούς. Αυτό το πετυχαίνει κάνοντας χρήση απλού λεξιλογίου από τη μια και από την άλλη αποδίδοντας λιτές και ήπιες εικόνες καθημερινής ζωής του προσφυγομαχαλά. Επίσης, η χρήση του α΄ προσώπου τονίζει στο κείμενο τον εξομολογητικό τόνο, ενώ το β΄ και γ΄ πρόσωπο δίνουν ποικιλία στο λόγο αναδεικνύοντας τα στοιχεία της προφορικότητας.

Την απουσία μελοδραματικού τόνου επισημαίνει και ο Αλ. Κοτζιάς στο έργο του Μεταπολεμικοί Πεζογράφοι: Κριτικά Κείμενα, «Κέδρος», 1982, σ. 42-54: *Τα πάντα είναι χαλιναγωγημένα, συγκρατημένα, ιδωμένα από κάποια απόσταση ικανή να αμβλύνει τις οξυτήτες χωρίς ωστόσο να άγει στην απάθεια. Σε τούτο συντείνει ο τόνος της γραφής του που παρουσιάζεται πάντοτε ως εξιστόρηση αναμνήσεων ενός παρελθόντος κατά κανόνα απώτερου. Αλλωστε, ο συγγραφέας δε χάνει ποτέ, ακόμη και στις πιο σκοτεινές στιγμές, το χιούμορ του. Έπειτα, καθώς περνούν τα χρόνια, από βιβλίο σε βιβλίο, ο Ιωάννου κατακτά θαρρείς μια νηφαλιότητα, την ψυχική αντοχή να αντιμετωπίζει τα ανθρώπινα με ένα χαμόγελο.*

3. Ποιος είναι ο χρόνος της αφήγησης του κειμένου;

Ως προς τη διάταξη των γεγονότων, η αφήγηση ακολουθεί ευθύγραμμη πορεία, χωρίς να παρουσιάζονται αναχρονίες. Η αφήγηση αρχίζει από τη στιγμή που ο αφηγητής βρίσκεται σε ένα καφενείο, στο παρόν (χρόνος ενεστώτας), και συνεχίζεται όσο ο αφηγητής περιπλανιέται στους δρόμους της Θεσσαλονίκης. Ο αφηγηματικός χρόνος, ως προς τη διάρκεια, έχει έκταση όσο μία απογευματινή βόλτα, όμως ο χρόνος της ιστορίας, που υπονοείται από τις έμμεσες αναφορές του αφηγητή και παρουσιάζεται συμπυκνωμένος, θα λέγαμε ότι εκτείνεται από τις αρχές του 20ου αιώνα, έως τη δεκαετία του 1960. Το διήγημα αυτό κινείται τελικά ανάμεσα σε δύο επίπεδα: στο προσωπικό (η πορεία του εαυτού του) και στο ομαδικό (η πορεία των μαζών ή, ίσως πιο καλά, στο ιστορικό με τις περιδιαβάσεις του στο παρελθόν του (όπως τις πραγματοποιεί στους διάφορους τόμους των πεζογραφημάτων του) ο Ιωάννου ολοκληρώνει σιγά-σιγά το δικό του μυθιστόρημα, που είναι και το μυθιστόρημα της Θεσ/κης (Μ.Γ. Μερακλής: Προσεγγίσεις στην ελληνική πεζογραφία. Καστανιώτης 1986).

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ
(1904-1973)

Από τους σημαντικότερους Έλληνες πεζογράφους του 20ού αιώνα, με μικρασιατικές ρίζες και έργο εμπνευσμένο από τον ξεριζωμό και τα προβλήματα των προσφύγων, που βίωσε και ο ίδιος, γέννημα γαρ του Αϊβαλιού από κεφαλλονίτικης καταγωγής πατέρα και από Μυτιληνιά μητέρα. Το 1922 δεν πρόλαβε να επιβιβαστεί σε πλοίο, αιχμαλωτίστηκε από τους Τούρκους και στάλθηκε στα λεγόμενα «εργατικά τάγματα», όπου έμεινε πάνω από ένα χρόνο και την περιπέτεια εκείνη κατά προτροπή του συμπατριώτη της μητέρας του και ήδη γνωστού λογοτέχνη Στρατή Μυριβήλη πέρασε στο χαρτί. Έτσι προέκυψε το πρώτο του μυθιστόρημα «Το νούμερο 31328», που είχε τεράστια απήχηση στον κόσμο της προσφυγιάς και γνώρισε και μεταφράσεις στο εξωτερικό. Στην Αθήνα της δεκαετίας του '30 και ενώ είχε αρχίσει να γράφει, κατηγορήθηκε από το δικτατορικό καθεστώς Μεταξά ως «αναρχικό στοιχείο» και υπέστη διώξεις. Λίγα χρόνια μετά αντιμετώπισε την ίδια κατηγορία από τις κατοχικές αρχές, επειδή «παρακινούσε σε εξέγερση κατά των Γερμανών τους τραπεζικούς υπαλλήλους» και κρατήθηκε στις φυλακές Αβέρωφ. Γλίτωσε την εκτέλεση χάρη σε κινητοποίηση των πνευματικών ανθρώπων της εποχής... Και όχι μόνο αυτό. Κατάφερε να αποδώσει και τη νέα του περιπέτεια σε ένα θαυμάσιο θεατρικό έργο -το μοναδικό του- με τίτλο «Μπλοκ C», ενώ παράλληλα ολοκλήρωσε το αριστούργημα «Αιολική γη», μνημείο καρδιάς του προσφυγικού κόσμου, που αποτέλεσε πηγή έμπνευσης πολλών νέων λογοτεχνών της δεκαετίας του '50, μεταξύ των οποίων και του Γ. Ιωάννου. Η «Γαλήνη», ο «Οκεανός» και το «Μυθιστόρημα των Τεσσάρων», που συνυπογράφει μαζί με τους Μυριβήλη, Καραγάτση, Τερζάκη είναι το υπόλοιπο μυθιστορημάτων του Βενέζη, ενώ από τα διηγήματά του ξεχωρίζουν τα «Μανώλης Λέκας», «Αιγαίο», «Άνεμοι», «Αρχιπέλαγος», «Ωρα Πολέμου», «Οι νικημένοι». Έγραψε επίσης και πολλές ταξιδιωτικές αφηγήσεις, όπως «Φθινόπωρο στην Ιταλία», «Αμερικανική γη», «Εφταλού» κ.ά.

